

การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นในการรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้น
สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
Development of a manual for the use of local herbs in the
treatment primary illness for the Ban Thung Talumpuk
community, Non-Hom Subdistrict, Amphoe Mueang, Prachinburi
Province

¹พระไชยวัฒน์ ชยวadhano (อินทเว), ²พระมหาสมบุญ สุธมโม, ³สมชัย ศรีนอก
¹Phra Chaiyawat Chayawadhano (Inthawe), ²Phramaha Somboon Sudhammo,
³Somchai Srinok

^{1,2,3}คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
^{1,2,3}Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
¹Corresponding author, e-mail: Somboon1595@gmail.com

Received September 27, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก 2) พัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก 3) ประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก เป็นการวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัยคือ ชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวน 214 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรท้องถิ่น 5 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก พบว่า ประชากรชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก หมู่ที่ 12 อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรีได้สนใจนำสมุนไพรท้องถิ่นมารักษาโรคมามากขึ้น โดยนำต้มดื่มเป็นน้ำสมุนไพรใช้น้ำสมุนไพรนวดและแช่เท้า รวมทั้งเป็นศูนย์บริการชุมชน 2. การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุงพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า 1) ด้านความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.22) 2) ด้านการรับรู้ประโยชน์สมุนไพร ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.71) 3) ด้านความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.67) 3. การ

ประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลูมพุก พบว่าความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุดและความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนา; คู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่น; ชุมชนบ้านทุ่งตะลูมพุก

Abstract

This Article aimed to study (1) To explore the problems and needs of using local herbs to treat primary illnesses for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province, (2) To develop a manual for using local herbs to treat primary illnesses for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province and (3) To assess satisfaction with the use of local herbs to treat primary illnesses for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province. It is a combination of qualitative and quantitative research. The concept of traditional Thai medicine theory is balance from the four elements (earth, water, wind, and fire). The research area is Ban Thung Talumpuk Community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province The sample group consisted of 214 people. Key informants included five local philosophers, local herbal experts, using a purposive selection method. There are 2 types of instruments used in the research: 1) questionnaire and 2) interview form. Data were analyzed using statistics, including percentages, means, and standard deviations. Qualitative research section Used to analyze interview content and write descriptive narratives. The research results were found as follows; 1. The results of a survey of problems and needs for using local herbs for the Ban Thung Talumpuk community found that The population of Ban Thung Talumpuk community, Village No. 12, Mueang District, Prachinburi Province has become more interested in bringing local herbs to treat disease. By boiling and drinking as herbal water. Use herbal water to massage and soak your feet. Including being a community service center. 2. The development of a manual for using local herbs for the Ban Thung Talumpuk community, Non Hom Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province, found that 1) Knowledge about the use of herbs Overall, it is at a high level. 2) Perception of herbal benefits Overall, the level of opinions was at a high level. 3) Satisfaction in using herbs Overall, the level of opinions was at a high level. 3. Evaluation of satisfaction with the use of local herbs for the Ban Thung Talumpuk community found that Satisfaction with the manual for using herbs was at the highest level and satisfaction with using herbs was at the highest level.

Keywords: Development; Manual for using local herbs; Ban Thung Talumpuk Community

บทนำ

การแพทย์แผนไทยมีการตรวจวินิจฉัยโรคการรักษาเหมือนกับแพทย์แผนปัจจุบัน ยกเว้นเครื่องมือทางการแพทย์เท่านั้นที่แพทย์แผนไทยขาดการพัฒนา เนื่องจากแพทย์แผนไทยไทยเน้นถึงสมุฏฐานแห่งโรค คือต้นเหตุของโรคอันเป็นองค์ของร่างกาย จิตใจ สภาพแวดล้อม รวมทั้งอาหาร น้ำดื่ม ภูมิอากาศ อิริยาบถ อุปนิสัย วิถีความเป็นอยู่ อาชีพและมีการสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้ร่างกาย ยาแผนไทยบางตำรับนำมาใช้ในท้องตลาดไม่บังเกิดผล แต่เมื่อนำไปใช้รักษาคนเจ็บป่วยกลับเป็นผลดี เพราะเป็นการรักษาโรคมิใช่รักษาอาการโรค กล่าวคือ เมื่อต้นตอโรคได้รับการรักษา กำจัดไปอาการของโรคก็จะหายในที่สุด (วุฒิ วุฒิธรรมเวช, 2540) แนวคิดทฤษฎีแพทย์แผนไทย ระบุว่า ความหมายแพทย์แผนไทย หมายถึง บุคคลผู้มีความรู้ทางหมอรักษาโรคทางยา พอที่รักษาโรคพื้นๆ ได้ มักจะเป็นคนพื้นบ้านในชนบท สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษหรือศึกษาจากสมุดข่อยที่เก็บรักษาไว้ตามวัด ยึดหลักเมตตาธรรมให้การรักษาโดยไม่คิดค่ารักษาหรือคิดเพียงเล็กน้อยเป็นค่าครู มักประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือค้าขาย (สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, 2550) ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสมุนไพรไทย ในสังคมไทยใช้สมุนไพรรักษาโรคมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งการใช้สมุนไพรเดี่ยวและแปรรูปยาดำรับ ในสมุนไพรประกอบด้วยทางเคมีหลายชนิดที่แตกต่างกัน ชนิดปริมาณของสารจะแปรตามปัจจัยอื่น ๆ เช่น ชนิด พันธุ์ สิ่งแวดล้อม ภูมิอากาศ ดินที่ใช้ปลูกและช่วงเวลาที่เก็บเกี่ยวสมุนไพร

สมุนไพรไทยสำหรับงานสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่จะมีส่วนประกอบสำคัญ 5 ส่วนคือ ราก ลำต้น ใบ ดอกและผลส่วนต่าง ๆ ของพืชสมุนไพรมีรูปลักษณะ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ต่างกัน ดังนั้นการนำยาสมุนไพรมาใช้ก็ควรคำนึงถึงหลักการใช้ให้ถูกต้องคือ 1) ใช้ให้ถูกต้อง มีสมุนไพรที่ชื่อพ้อง คล้าย ซ้ำกัน แม้ชนิดเดียวกันต่างท้องที่ก็เรียกชื่อไม่เหมือนกัน 2) ใช้ให้ถูกขนาดธรรมชาติของยาสมุนไพร คือ หากใช้น้อยไป ก็จะไม่รักษาไม่ได้ผล แต่ถ้าใช้มากเกินไปก็อาจเกิดอันตรายต่อร่างกายได้เช่นกัน ยารับประทาน ต้องใช้ให้ถูกขนาด ขนาดที่ใช้มีความสำคัญมากเพราะถ้าใช้ผิดขนาดอาจเกิดพิษเป็นโทษต่อร่างกายได้ 3) ใช้ให้ถูกส่วน พืชสมุนไพรไม่ว่าราก ดอก ใบ เปลือก ผล หรือ เมล็ด จะมีฤทธิ์ในการรักษาหรือบำบัดโรคไม่เท่ากัน แม้กระทั่งผลอ่อนหรือผลแก่ก็มีฤทธิ์แตกต่างกัน ดังนั้น การนำมาใช้ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจจริง ๆ 4) ใช้ให้ถูกวิธี สมุนไพรที่จะนำมาใช้ บางชนิดต้องใช้ต้นสด บางชนิดต้องผสมกับเหล้า บางชนิดใช้ต้มขงน้ำดื่ม การนำมาใช้ผิดวิธีนอกจากจะไม่มีผลดีทางการรักษาแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ และ 5) ใช้ให้ถูกโรค เช่น มีอาการท้องผูก ก็ต้องใช้สมุนไพรที่มีฤทธิ์เป็นยาระบาย หากใช้สมุนไพรที่มีรสฝาดจะทำให้ท้องยิ่งผูกมากขึ้น (ธีรพงษ์ มหาวีโร, 2555)

แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลในระดับนานาชาติทางเลือกสุขภาพที่หลากหลายผสมผสานภูมิปัญญาไทยและสากล โดยมีเป้าหมายมุ่งให้การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพหนึ่งในระบบสุขภาพสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข แสดงข้อมูลสถิติการเจ็บป่วยของประชากรไทยทั้งประเทศ จำนวนผู้ป่วยใน (หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการและครอบครัว) รวมทุกการวินิจฉัยโรค จำแนกตามเพศและโรค/กลุ่มโรค 298 โรค ตามบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ ฉบับแก้ไข ครั้งที่ 10 ทัวราชอาณาจักร พ.ศ. 2560 มีอัตรารวมทั้งสิ้น

19,714,139 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์) แสดงให้เห็นถึงอัตราการเจ็บป่วยของประชาชนชาวไทย ที่จะต้องพึ่งพาระบบบริการสุขภาพของทั้งภาครัฐและเอกชนจากอาการเจ็บป่วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นับว่าเป็นปัญหาของประเทศไทยที่ต้องจัดระบบบริการสุขภาพให้พอเพียงในต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต่ำ เพียงพอที่ประชาชนจะสามารถรับภาระได้ ดังนั้น ชุมชนบ้านทุ่งตะลุมนุ้ย ตำบลโนนห้อม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่นาทำสวน ได้สำรวจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นพบว่า มีอุปสรรคในการใช้สมุนไพรหลายประการ เช่น ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพรท้องถิ่น สอดคล้องกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) เผยผลสำรวจพฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองด้วยแพทย์แผนไทยและสมุนไพรของครัวเรือน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่าง 5,800 ราย ระหว่างวันที่ 4-22 พฤศจิกายน 2556 ผลการสำรวจพบว่า ประชาชน ร้อยละ 41.6 ไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพรในการรักษาโรค ร้อยละ 36.5 รู้จักแต่ไม่เคยใช้ มีประชาชนที่รู้จักและเคยใช้สมุนไพรรักษาโรคเพียง ร้อยละ 21.9 โดยยาแผนไทย/สมุนไพรที่ประชาชนรู้จัก (ทั้งเคยใช้และไม่เคยนำไปใช้รักษาโรค) 10 อันดับแรก ได้แก่ ว่านหางจระเข้ ยาหม่องสมุนไพร ยาหอม ยาต้มสมุนไพร ยาอมสมุนไพร ฟ้าทะลายโจร บัวบก ขมิ้นชัน ยาแก้ไอผสมมะขามป้อม และไพล ส่วนพฤติกรรมการดูแลสุขภาพส่วนใหญ่ของสมาชิกในครัวเรือนเมื่อเจ็บป่วย พบว่า ประชาชนร้อยละ 65.2 เลือกไปพบแพทย์แผนปัจจุบันตามคลินิก/สถานพยาบาลต่าง ๆ รองลงมา ร้อยละ 59.7 ซื้อยาแผนปัจจุบันมารักษาอาการเอง อีกร้อยละ 56.4 ดูแลตนเองที่บ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีร้อยละ 18.8 ใช้สมุนไพร/ยาแผนไทยรักษาอาการ ขณะที่ประชาชนเพียงร้อยละ 4.3 เลือกที่จะไปพบแพทย์แผนไทย/หมอพื้นบ้าน ความคิดเห็นของประชาชนต่อการแพทย์แผนไทยและยาแผนไทย พบว่า ประชาชนร้อยละ 70 ขึ้นไป เห็นด้วยถึงเห็นด้วยอย่างยิ่งในการนำยาแผนไทยมาใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ หรืออาการระยะแรก สอดคล้องกับงานวิจัยของฐาปณี เลขาพันธ์และจุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ เรื่อง การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร ภูมิปัญญาสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังมีความรู้เน้นหนักในด้านการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว และแปรรูปสมุนไพร เกษตรอินทรีย์ มีเป้าหมายเพื่อใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพแบบพึ่งพาตนเอง การพัฒนาชุมชน และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรที่ครบวงจร พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคคลภายในและภายนอกชุมชน ปัญหาที่พบในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือ ภาระงานของสมาชิกมีมาก สมาชิกในกลุ่มไม่กล้าเสนอความคิดเห็นที่แตกต่าง ขาดการรวบรวมจัดเก็บความรู้ที่เป็นระบบและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ขาดความต่อเนื่อง ด้านกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ การสร้าง/แสวงหาความรู้ใหม่ การรวบรวมจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่/ถ่ายทอดความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วม ความกระตือรือร้น การเปิดใจ วัฒนธรรมภายในชุมชน เครือข่าย การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และการได้รับการยกย่องให้รางวัล (ฐาปณี เลขาพันธ์และจุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์, 2558)

โครงการส่งเสริมและสนับสนุนจัดทำแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อทบทวนและเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านทุ่งตะลุมนุ้ย ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลโนนห้อม จัดทำโครงการส่งเสริมและสนับสนุนจัดทำแผนชุมชนและ

แผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อทบทวนและเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) ด้านการเกษตรกรรมปลูกพืชสมุนไพรและปลูกผักสวนครัว พระอธิการมหาบุญมี ฐานทุโธ เจ้าอาวาสวัดทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ภูมิปัญญาท้องถิ่นอนุรักษ์สืบสานประเพณีไทย ด้วยการสอนเด็กๆให้เรียนรู้สื่อต่างๆ โดยการสานปลาตะเพียนจากก้านมะพร้าว หมอยาสมุนไพรประจำตำบล นายอ้น พรหมโคตร เนื่องจากป่าชุมชนตะลุ้มพุกมีเนื้อที่ 86 ไร่ 71 ตารางวา โดยสภาพป่าเป็นป่าเต็งรังได้รับการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2559 โดยกรมป่าไม้ เพราะป่าไม้เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน เป็นแหล่งรวมพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์นานาชนิด หน่อไม้ แผลง เห็นชนิดต่างๆ ผักชนิดต่างๆ รวมทั้งสมุนไพรนานาชนิดสำหรับรักษาสุขภาพและรักษาโรคชนิดต่างๆ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และการให้ข้อมูลข่าวสารกับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรีผู้ใช้สมุนไพรท้องถิ่น มีพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรที่เหมาะสมเป็นไปตามเป้าหมาย และสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพร และนำไปใช้ประโยชน์ด้านการจัดการทรัพยากรพืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เป็นการส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรและเพิ่มความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพรในชุมชน โดยหวังว่าภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นเล่มนี้สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้คนในชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุกมีความรู้ใช้สมุนไพรรักษาโรค ช่วยให้การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างผาสุกอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประชากรทั้งหมด ได้แก่ ประชากรชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 145 หลังคาเรือน ชาย จำนวน 223 หญิง จำนวน 256 รวม 478 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนหอม, ออนไลน์)

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรผู้ใช้สมุนไพรท้องถิ่น ชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพุก หมู่ที่ 12 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 214 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยโปรแกรมสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Robert V. Krejcie and Eayrle W. Morgan. 1970) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญสมุนไพร

ท้องถิ่น 5 คน โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย การเลือกแบบเจาะจงต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ของผู้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามจากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาตำแหน่ง/หน้าที่/อาชีพ โรคประจำตัว ประสบการณ์การใช้สมุนไพร ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็น การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร (2) การรับรู้ประโยชน์จากการใช้สมุนไพร (3) ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร ลักษณะแบบสอบถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ประกอบด้วยระดับความพึงพอใจมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และประสิทธิภาพ การจัดทำคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี 2) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร หนังสือ ตำรา วิชาการ วารสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ได้แก่ (1) การสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก (2) กระบวนการจัดทำคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่น (3) ความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่น (4) สภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก

เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แจกแบบสอบถาม จำนวน 214 ฉบับกับกลุ่มประชากรตัวอย่างโดยผู้วิจัยด้วยตนเอง หลังจากนั้นนำกลับมาใส่หีบบรรจุพร้อมด้วยกรอกลงใส่โปรแกรมสำเร็จเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรท้องถิ่น 5 คน ระหว่างเดือน มีนาคม - ตุลาคม พ.ศ. 2567

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางและแปลผลได้ตาราง ซึ่งแปลความค่าเฉลี่ย โดยใช้แบบอิงเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2537) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พืชสมุนไพรมีความหลากหลายไปตามสภาพทางนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคและการใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย สมุนไพรหาได้ง่าย มีราคาถูก ปลอดภัยและมีผลข้างเคียงน้อยหลายชนิดไม่ต้องหาซื้อสามารถปลูกได้เองที่บ้าน ยาสมุนไพรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในการสนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณประโยชน์ในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพและรักษาเบื้องต้น ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่น

สำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่น					
เพศ	อายุ	ระดับการศึกษา	ตำแหน่ง/อาชีพ	โรคประจำตัว	ประสบการณ์ใช้สมุนไพร
หญิง	60-69 ปี	ต่ำกว่าปริญญาตรี	หัวหน้าครอบครัว	เบาหวาน	11-15 ปี
ชาย	50-59 ปี	ปริญญาตรี	ครูอาจารย์	ความดันโลหิต	16-20 ปี
	40-49 ปี	ปริญญาโท	ผู้บริหาร	โรคอ้วน	21 ปีขึ้นไป
	30-39 ปี	ปริญญาเอก		หอบหืด	6-10 ปี
	20-29 ปี			โรคหัวใจ	1-5 ปี

จากตารางที่ 1 พบว่า เพศของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 66.35 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 33.65 ส่วนใหญ่มีอายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60 – 69 ปี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 29.90 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 47.66 ส่วนใหญ่มีตำแหน่ง/อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 71.02 ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 35.04

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมทุก

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นการพัฒนาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมทุก

ความคิดเห็นการพัฒนาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมทุก		
ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร	การรับรู้ประโยชน์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร	ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร
สาธารณสุขรับรอง	ใบบัวบกลดไข้ กระชายดำลดอักเสบฆ่าเชื้อ	ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย
ผลข้างเคียงน้อยกว่าแผนปัจจุบัน	ข้า้ แก้ว ฟัก ข้า้ บวม ท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด	สามารถปลูกไว้ใช้เองที่บ้านได้
มีความปลอดภัยสูง	ขมิ้นชัน ลดการปวดและต้านการอักเสบ	ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรอ่าน เข้าใจง่าย
ถูกมองว่าล้าหลัง ไม่ทันสมัย	โหระพา สร้างภูมิคุ้มกันร่างกาย	สมุนไพรรักษาโรคให้หายได้

ไม่สะดวกดองยาแผนปัจจุบัน

ฟ้าทลายโจรเพิ่มภูมิต้านทาน

รักษาได้ผลดีเท่ากับยาแผน

ร่างกาย

ปัจจุบัน

จากตารางที่ 2 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.22) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าสมุนไพรที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุขสามารถรักษาโรคได้มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.22) รองลงมาคือ สมุนไพรมีผลข้างเคียงน้อยกว่าใช้ยาแผนปัจจุบันอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.22) ใช้สมุนไพรรักษาเพราะมั่นใจว่ามีความปลอดภัยสูงอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.50) ใช้สมุนไพรถูกมองว่าล้าหลัง ไม่ทันสมัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.23) และ ใช้สมุนไพรรักษาการเจ็บป่วยยุ่งยาก ไม่สะดวกเหมือนยาแผนปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.22)

การรับรู้ประโยชน์จากคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ใบบัวบกลดไข้ กระจายดำ ลดการอักเสบและฆ่าเชื้ออยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.22) รองลงมาคือ ข่า มีสรรพคุณแก้ฟกช้ำ บวมท้องอืดท้องเฟ้อจุกเสียดอยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.46) ขมิ้นชัน ลดการปวดและต้านการอักเสบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.66) โหระพาสร้างภูมิคุ้มกันร่างกายป้องกันโรคหัวใจ ขาดเลือดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.20) และฟ้าทลายโจรเพิ่มภูมิต้านทานร่างกายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.99)

ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุกในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ใช้สมุนไพรรักษาการเจ็บป่วย ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.22) รองลงมาคือ สมุนไพรปลูกไว้ใช้เองที่บ้านได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.46) สมุนไพรลดความเจ็บปวดบรรเทาและรักษาโรคให้หายได้และคู่มือการใช้สมุนไพรอ่านง่ายเข้าใจได้ชัดเจนอยู่ในระดับมาก คือ ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.99) และการใช้สมุนไพรรักษาได้ผลดีเท่ากับยาแผนปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.99)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก

ตารางที่ 3 การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก

ความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพร	ความพึงพอใจการใช้สมุนไพร
ได้รู้จักใช้ยาสมุนไพรตรงกับอาการเจ็บป่วย	ใช้ยาสมุนไพรตรงกับอาการเจ็บป่วย
นำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้	นำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้
รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรค	รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรค
เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที	เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที
เชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพร	มีความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพร
ใช้สมุนไพรรวดเร็ว สะดวกและประหยัด	รักษาได้รวดเร็ว สะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย

จากตารางที่ 3 ความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.61, S.D. =0.27) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. =0.18) รองลงมาคือ สามารถนำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.22) รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรคอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. =0.23) เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันทีที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. =0.24) มีความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. =0.25) และรวดเร็วสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. =0.51)

ความพึงพอใจการใช้สมุนไพรโดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.61, S.D. =0.27) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. =0.18) รองลงมาคือ สามารถนำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้ ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. =0.22) รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรคอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. =0.23) เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. =0.24) มีความเชื่อมั่นในการใช้ยาสมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. =0.25) และรวดเร็วสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. =0.51)

อภิปรายผลการวิจัย

1. พืชสมุนไพรมีความหลากหลายชนิดตามสภาพทางนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคและการใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สมุนไพรหาได้ง่าย ปลุกได้เอง มีราคาถูก ปลอดภัยและมีผลข้างเคียงน้อย หลายชนิดไม่ต้องหาซื้อสามารถปลุกได้เองที่บ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของนางสาววิริญญา เมืองช้าง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ยาสมุนไพรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในการสนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณประโยชน์ในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพและรักษาเบื้องต้น ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่รู้จักและไม่เคยใช้ยาแผนไทย/สมุนไพร (นางสาววิริญญา เมืองช้าง, 2559)

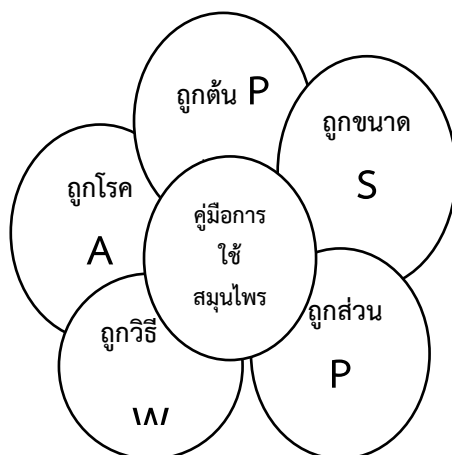
2. พัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพูก พบว่า 1) ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุ้มพูกในภาพรวมพบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2) การรับรู้ประโยชน์จากคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และ 3) ความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปัทมา ศิริวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรู้ ทักษะ การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพรของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในโรงพยาบาลแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้บริการ จำนวน 35 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 80.0 มีอายุระหว่าง 40-49 ปี ตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพมากที่สุด

มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปี ร้อยละ 80 เคยใช้ยาสมุนไพรมาก่อนอยู่โรงพยาบาลแม่ทา ร้อยละ 80 ที่เหลือไม่เคยใช้ยาสมุนไพร เหตุผลที่เลือกใช้ยาสมุนไพรมากที่สุดคือ มีประสบการณ์ส่วนตัว/ครอบครัวในการใช้ยาสมุนไพร และเหตุผลที่ไม่ใช้ยาสมุนไพรมากที่สุดคือ ไม่มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร (ปัทมา ศิริวรรณ, 2559)

3. การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก พบว่า 1) ความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่าย รองลงมา คู่มือการใช้สมุนไพร อ่านเข้าใจง่าย การจัดเนื้อหาตามลำดับเชื่อมโยงกันได้ดีและในคู่มือบอกจำนวน ชนิด การใช้สมุนไพรไว้หลากหลาย ขนาดรูปเล่มคู่มือเหมาะสมกะทัดรัด และ ความรู้จากคู่มือสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง 2) ความพึงพอใจการใช้สมุนไพรในภาพรวมพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า จัดเนื้อหาในคู่มือเป็นหมวดหมู่ช่วยให้เข้าใจง่าย รองลงมา สามารถนำความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรไปแนะนำผู้อื่นได้ รู้สรรพคุณและวิธีใช้ยาสมุนไพรให้ถูกกับโรค เมื่อมีอาการเจ็บป่วยจะนึกถึงยาสมุนไพรทันที และ การใช้สมุนไพรรวดเร็ว สะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้อันเป็นผลมาจากการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี สรุปลงองค์ความรู้จากการวิจัย “PSPWA Model” ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย พืชสมุนไพรพื้นบ้าน (PSPWA Model)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาการเจ็บป่วยเบื้องต้นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้สรุปลงองค์ความรู้จากการวิจัย “PSPWA Model” ดังนี้

P	ถูกต้อง	Plant correct
S	ถูกขนาด	Size correct
P	ถูกส่วน	Part correct

W ถูกวิธี Way correct

A ถูกโรค Ailing correct

P = Plant correct: ถูกต้น เป็นใช้ยาสมุนไพรให้ถูกต้น สมุนไพรส่วนใหญ่มีชื่อพ้องหรือซ้ำกันมาก แต่ละท้องถิ่นก็อาจเรียกชื่อแตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่เป็นพืชชนิดเดียวกัน หรือบางครั้งชื่อเหมือนกัน แต่เป็นพืชคนละชนิด เพราะฉะนั้น หากจะใช้สมุนไพรรักษาโรคใดต้องใช้ให้ถูกต้องจริง ๆ การนำสมุนไพรมาใช้ผิดต้นผิดชนิดนอกจากจะไม่มีผลทางการรักษาแล้ว บางชนิดยังอาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้ด้วย

S = Size correct: ถูกขนาด ใช้ยาสมุนไพรให้ถูกขนาด ธรรมชาติของยาสมุนไพรคือ หากใช้น้อยไป ก็จะรักษาไม่ได้ผล แต่ถ้าใช้มากเกินไปก็อาจเกิดอันตรายต่อร่างกายได้เช่นกัน ยารับประทาน ต้องใช้ให้ถูกขนาด ขนาดที่ใช้มีความสำคัญมาก เพราะถ้าใช้ผิดขนาดอาจเกิดพิษเป็นโทษต่อร่างกายได้

P = Part correct: ถูกส่วน ใช้ถูกส่วน พืชสมุนไพรไม่ว่าราก ดอก ใบ เปลือก ผล หรือเมล็ด จะมีฤทธิ์ในการรักษาหรือบำบัดโรคไม่เท่ากัน แม้กระทั่งผลอ่อนหรือผลแก่ก็มีฤทธิ์แตกต่างกัน ดังนั้น การนำมาใช้ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจจริง ๆ

W = Way correct: ถูกวิธี ใช้ให้ถูกวิธี สมุนไพรที่จะนำมาใช้ บางชนิดต้องใช้ต้นสด บางชนิดต้องผสมกับเหล้า บางชนิดใช้ต้มหรือชงน้ำดื่ม การนำมาใช้ผิดวิธีนอกจากจะไม่มีผลดีทางการรักษาแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์

A = Ailing correct: ถูกโรค ใช้สมุนไพรให้ถูกโรค เช่น มีอาการท้องผูก ก็ต้องใช้สมุนไพรที่มีฤทธิ์เป็นยาระบาย หากใช้สมุนไพรที่มีรสฝาด จะทำให้ท้องยิ่งผูกมากขึ้น

สรุป

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัยคือ ชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรท้องถิ่น ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ผลสำรวจปัญหาและความต้องการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุกได้สนใจนำสมุนไพรท้องถิ่นมารักษาโรคมามากขึ้น โดยนำต้มดื่มเป็นน้ำสมุนไพรใช้น้ำสมุนไพรนวดและแช่เท้า รวมทั้งเป็นศูนย์บริการชุมชน การพัฒนาคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วยด้านความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร ด้านการรับรู้ประโยชน์สมุนไพร และด้านความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร การประเมินความพึงพอใจการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก พบว่าความพึงพอใจคู่มือการใช้สมุนไพรอยู่ในระดับมากที่สุดและความพึงพอใจในการใช้สมุนไพรระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ พัฒนาสวนพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุุมพุก ครูและนักเรียน จัดกิจกรรม ‘ดื่ม กิน ใช้ สมุนไพรท้องถิ่น’

ให้กับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้สมุนไพรทั้งสดและแปรรูป

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ นำความรู้การใช้สมุนไพรสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก การรับรู้ประโยชน์จากคู่มือการใช้สมุนไพร และความพึงพอใจในการใช้สมุนไพร โดยการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน มารวบรวม เรียบเรียง จัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน เยาวชนและนักท่องเที่ยว

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ สนับสนุนการออกแบบ จัดทำหนังสือคู่มือการใช้สมุนไพรท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่นแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

2.2 ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาขยายนานาพันธุ์สมุนไพรท้องถิ่นชุมชนบ้านทุ่งตะลุหมุก ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการอนุรักษ์ อนุรักษ์รักษาโรคและดูแลสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

ฐาปณี เลหาพันธ์และจุฑารัตน์ ศรฉนวนวงศ์. (2557). การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษากลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์และสารสนเทศ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธีรพงษ์ มหาวิโร. (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ไทย-ภาวะเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.

ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2537). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวิริยา.

ปัทมา ศิริวรรณ. (2559). ความรู้ ทักษะ การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพรของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในโรงพยาบาลแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิริยญา เมืองช้าง. (2559). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2540). สารานุกรมสมุนไพรไทย: รวมหลักเภสัชกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). "สถิติสุขภาพ". สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2567 จาก <http://statbbi.nso.go.th>.

สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ. (2550). คู่มือหมอชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

องค์การบริหารส่วนตำบลโนนหอม. (2567). ข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 6 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.tambolnonhom.go.th/>.